

109570

A Világháború képes krónikája

Német őr a namuri citadellán.
(Egyesült fényképirodák, Amsterdam.)

A Világháború Képes Krónikája rendkívüli kedvezményei.

T. előfizetőink és olvasóink az alább ismertetett két könyvescsoportból csupán a fel-tüntetett bekötési díj ellenében, tehát úgyszólván **ingyen** kapják meg a nekik tetsző műveket, a következő módzatok mellett:

Aki *félve*re 6.— koronával fizet elő Krónikánkra, az a két csoportból *félve*nkint *egy-egy* kötetet választhat.

Aki *negyedve*re 3.— koronával fizet elő Krónikánkra, az negyedveenként az *egyik* csoportból *egy* kötetet választhat.

Akik *füzet*enkint vásárolják a Krónikát, szintén részesülnek kedvezményeinkben, *negyedve*nként *egyszer egy* kötetet választhatnak az egyik vagy másik csoportból, ha a Krónikánk minden *füzet*éhez mellékelt *kedvezmény*szelvényekből négy egymás után következő számot beküldenek.

A kiválasztott *kedvezményeket* a pénz előzetes beküldése ellenében szállítja a kiadó-hivatal, de megrendelhetők azok minden *könyvkereskedő*nél, *árúsnál*, *trafikban*.

Mindenki ott szerezheti meg a *kedvezményeket*, a honnan a *krónikát* kapja. Budapesten a kedvezmény díján felül *köteten*kint 40 fillér, vidéken *köteten*kint 72 fillér fizetendő szállítási és csomagolási díj fejében.

1. csoport. VILÁGHÍRŰ UTAZÁSOK KÖNYVTÁRA.

RÁTH MÓR-FÉLE KIADÁSOK DÍSZKÖTÉSSEN.

1. Jephson: Emin Pasa és a lázadás Aequatoriában. Gazdagon illusztrált mű, 1 kötet. 14 kor. 80 fill. *bolti ár helyett* ráfizetés 2 kor.

A világirodalom egyik legkiválóbb utazási munkája, melyben a szerző, aki a Stanley-féle világhírű expedícióban résztvett, csodás kalandjait és viszonytagy utazásait írja le, rendkívül sok pompás kép kíséretében.

- 2—3. Hübner Sándor gróf: A britt birodalmon keresztül. Két kötet számos képpel és térképpel. 20 kor. *bolti ár helyett* *köteten*kint ráfizetés 2 kor. 50 fill.

Hübner Sándor gróf, az egykori követ és miniszter, kedves, könnyed mesélő, aki mindazt, amit mély tudással és alapossgal megfigyelt, vonzóan és elejétől végig érdekesen adja elő. Anglia és gyarmatai manapság mindenkit érdekelnek és ebben a műben mindent megtalálni, ami azokról tudnivaló.

- 4—5. Höhnel Lajos: A Rudolf és Stefánia tavakhoz. Teleky Sámuel gróf felfedező útja Keletafrikában. Két kötet,

179 képpel és színyomatú térképpel. 29 kor. *bolti ár helyett* *köteten*kint ráfizetés 3 kor.

E mű érdekfeszítően tárja fel Teleky Sámuel gr. felfedező útjának történetét és olyan népekkel ismeret meg, melyek mindaddig minden idegen befolyástól érintetlenül, senkitől sem sejtett életet éltek.

- 6—7. Gróf Benyovszky Móricz emlékiratai és útleírásai. Fordította Jókai Mór. Két kötet. 19 kor. 20 fill. *bolti ár helyett* ráfizetés *köteten*kint 2 kor.

- 8—9. Gróf Benyovszky Móricz élettörténete. Irta Jókai Mór. Két kötet, illusztrálva. 18 kor. *bolti ár helyett* ráfizetés *köteten*kint 2 kor.

Gróf Benyovszky Móricz mozgalmas életében érdekes kalandokon ment át, melyeket életteljes közvetlenséggel örökített meg. Már maga az, hogy Jókai Mór érdemesnek találta, hogy Benyovszky iratait közreadja és élettörténetét megírja, a mű kiváló értékét bizonyítja. A mi itt Szibériáról el van mondva, az ma, a világháború eseményei közepett aktuálisabb, mint valaha.

2. csoport. MIKSZÁTH-MŰVEK.

LÉGRÁDY-FÉLE KIADÁSOK DÍSZKÖTÉSSEN.

10. Besztercze ostroma. Illusztrált díszkiadás, 13 kor. *bolti ár helyett* ráfizetés 3 kor. 20 fill.

11. Kisértet Lublón és egyéb elbeszélések. Illusztrált díszkiadás, Mühlbeck, Neogrády és Jankó rajzaival. 13 kor. *bolti ár helyett* ráfizetés 3 kor. 20 fill.

12. Szent Péter esernyője. Illusztrált díszkiadás, Neogrády rajzaival, 13 kor. *bolti ár helyett* ráfizetés 3 kor. 20 fill.

13. Az új Zrinyiász. Társadalmi és politikai satirikus rajz. Díszkiadás. (Nem illusztrált.) 12 kor. *bolti ár helyett* ráfizetés 1 kor. 50 fill.

Mindkét csoportban foglalt művek egytől-egyig alkalmasak születésnap, névnap, bérmanapi, karácsonyi, újévi és minden más ünnepi ajándék céljára.

BEKÖTÉSI TÁBLA

a Krónika I.—III. kötetéhez — díszes és tartós kivitelben — rendelhető minden *könyvkereskedés*ben, *árúsnál*, *trafikban*, valamint a *kiadóhivatal*ban. Egy-egy tábla ára 1.— korona, melyhez kézbesítésért helyben 20, vidéken 35 fillér csatolandó.

44. számú
kedvez-
mény-
szelvény.

Ha füzeteként veszi a Világháború Képes Krónikáját és négy ilyen szelvényt beküld, kiválaszthat egyet kedvezményeink közül, melyeket a borítékon hirdetünk és az ott feltüntetett módokat mellett szállítunk.

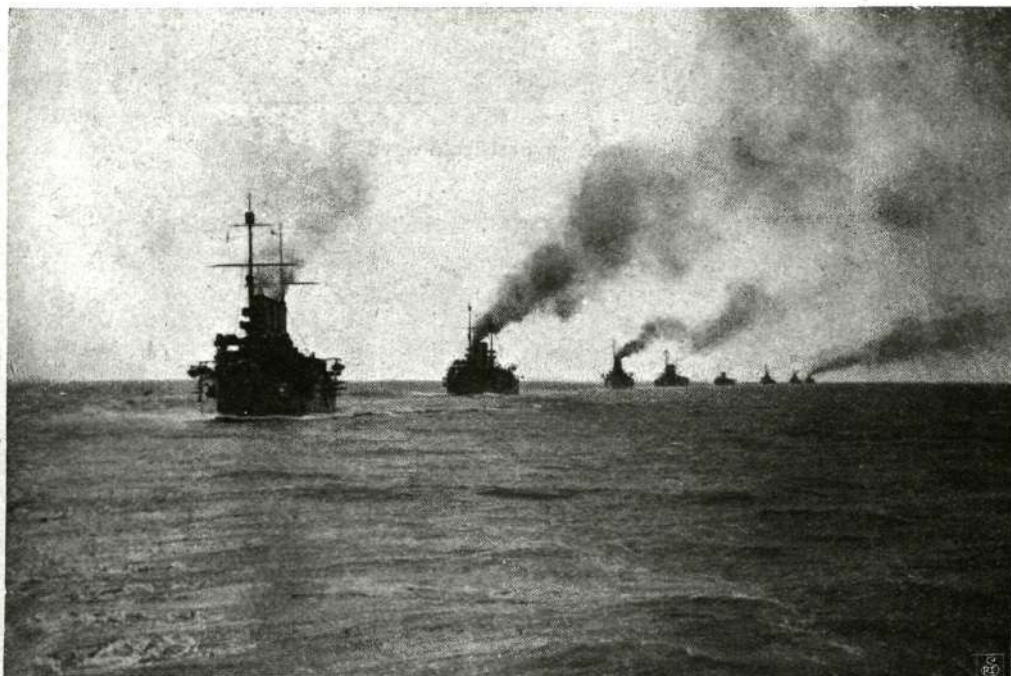
Világháború Képes Krónikája

SZERKESZTŐ SÚLE ANTAL
RÉVÉL-KIADÁS TELEFON 56-27

HETENKINT EGY FÜZET
ELŐFIZETÉSI ÁR 1/4 ÉVRE 3 K, 1/2 ÉVRE 6 K

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓ
BUDAPEST VIII. ÜLLŐI-ÚT 18.

A MI HŐS FLOTTÁNK.

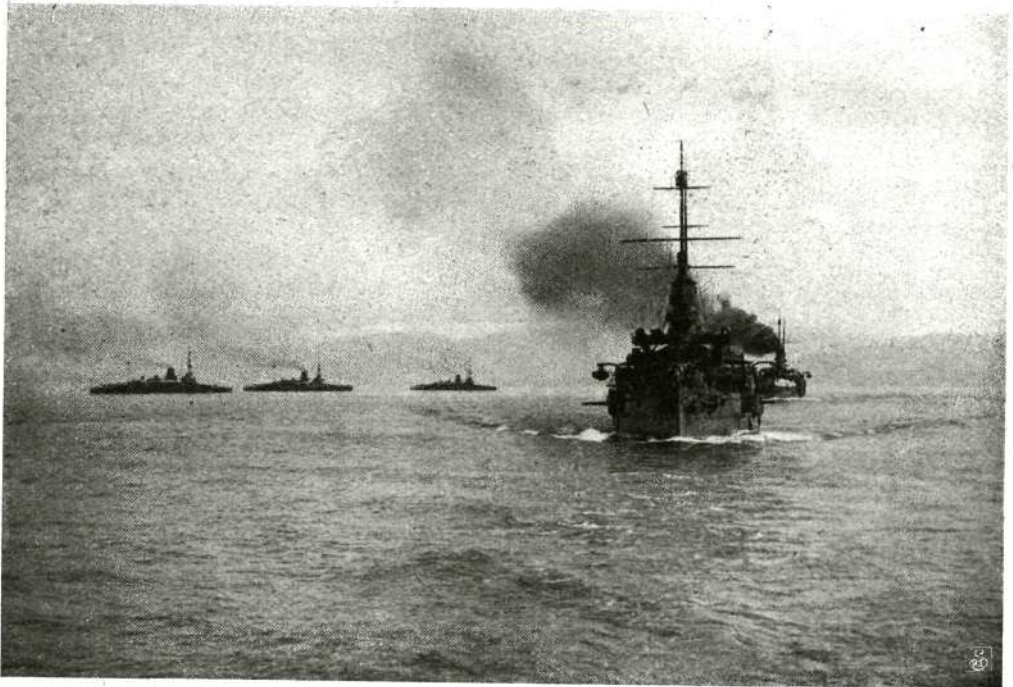
Flottánk az Adrián.

*«Az osztrák-magyar flotta a legjobb a világon. Kicsiny ugyan és más flották szám-
beli felsőbbtségben vannak vele szemben, de egyik flotta sem hasonlítható hozzá a holt
anyag minősége és a tiszták s a legénység kiválósága tekintelében.»*

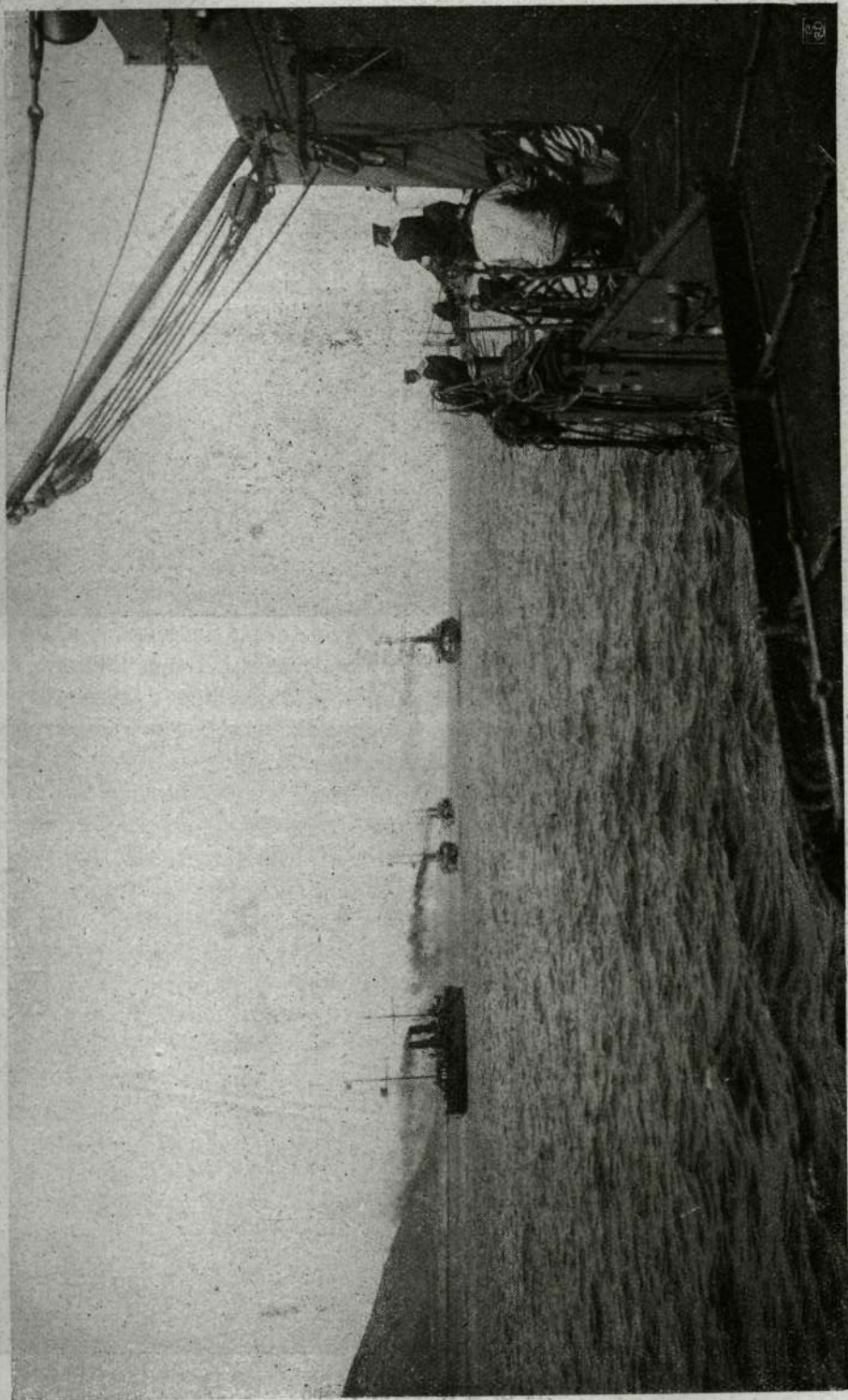
Ezeket a magasztaló szavakat a brit tengerészeti attasé mondotta Fiumében, körül-
belül egy esztendővel a háború kitörése előtt, midőn egy angol hajóraj meglátogatta ki-
kötönket. Akkor azt hittük a legtöbben, hogy a túlzottnak látszó dicséret az udvarias
idegennek szeretetreméltó bókja. Az azóta lefolyt események azonban megmutatták, hogy
a brit szakértő minden szava tiszta igazság.

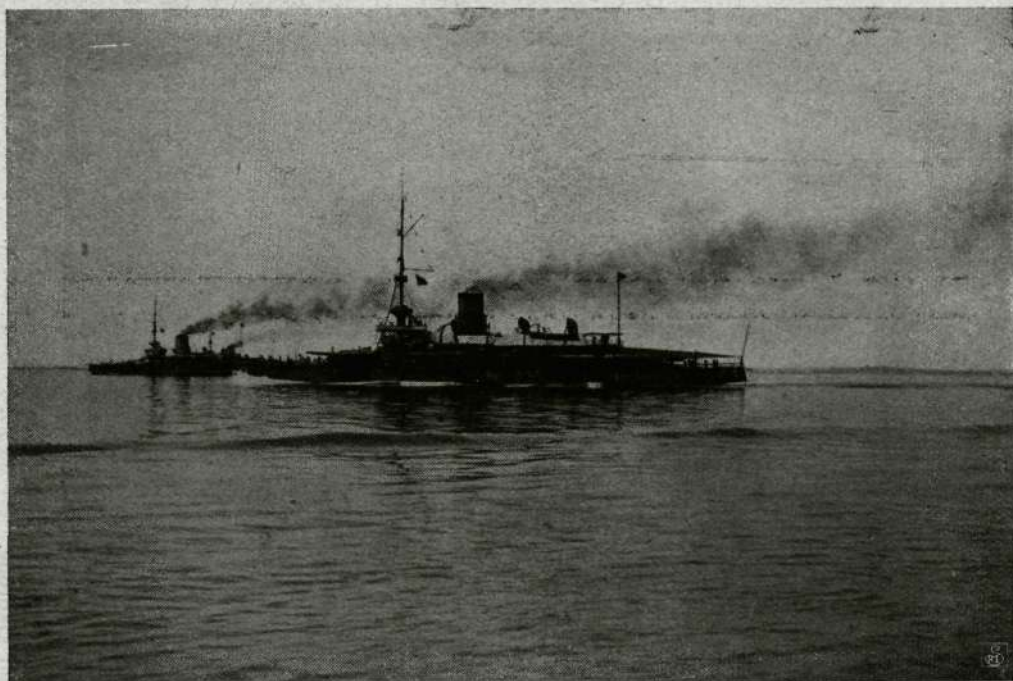
Páncélos gyorstüzelő ágyú.

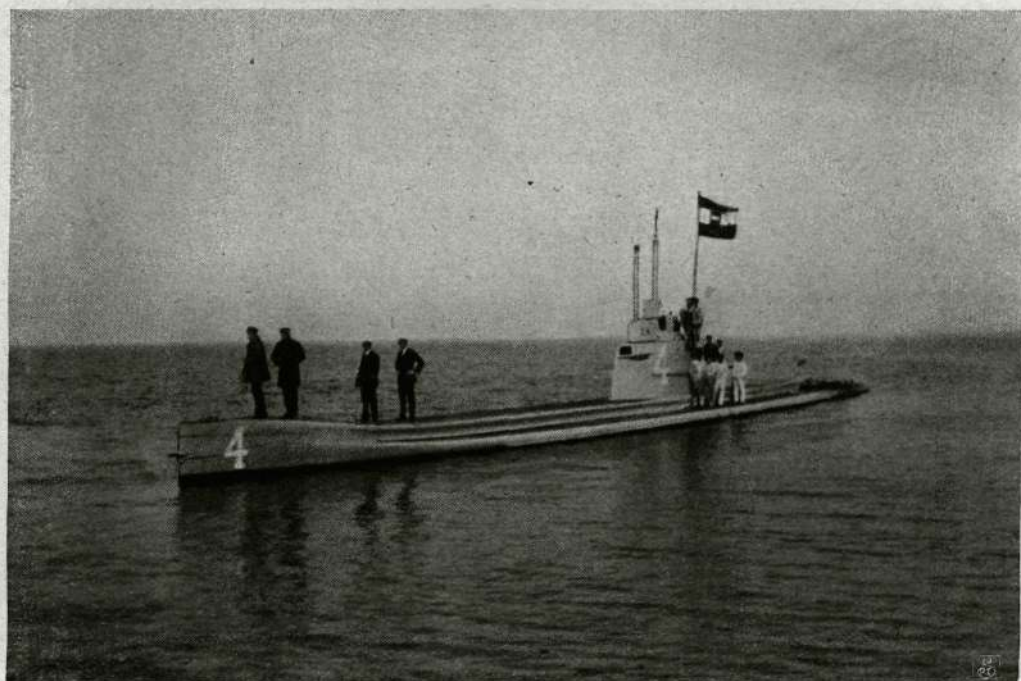
Legújabb dreadnoughtunk. — Balfelől három kisebb hajó.

Hadihajóink befutnak a pólai kikötőbe.

Az új cirkálók.

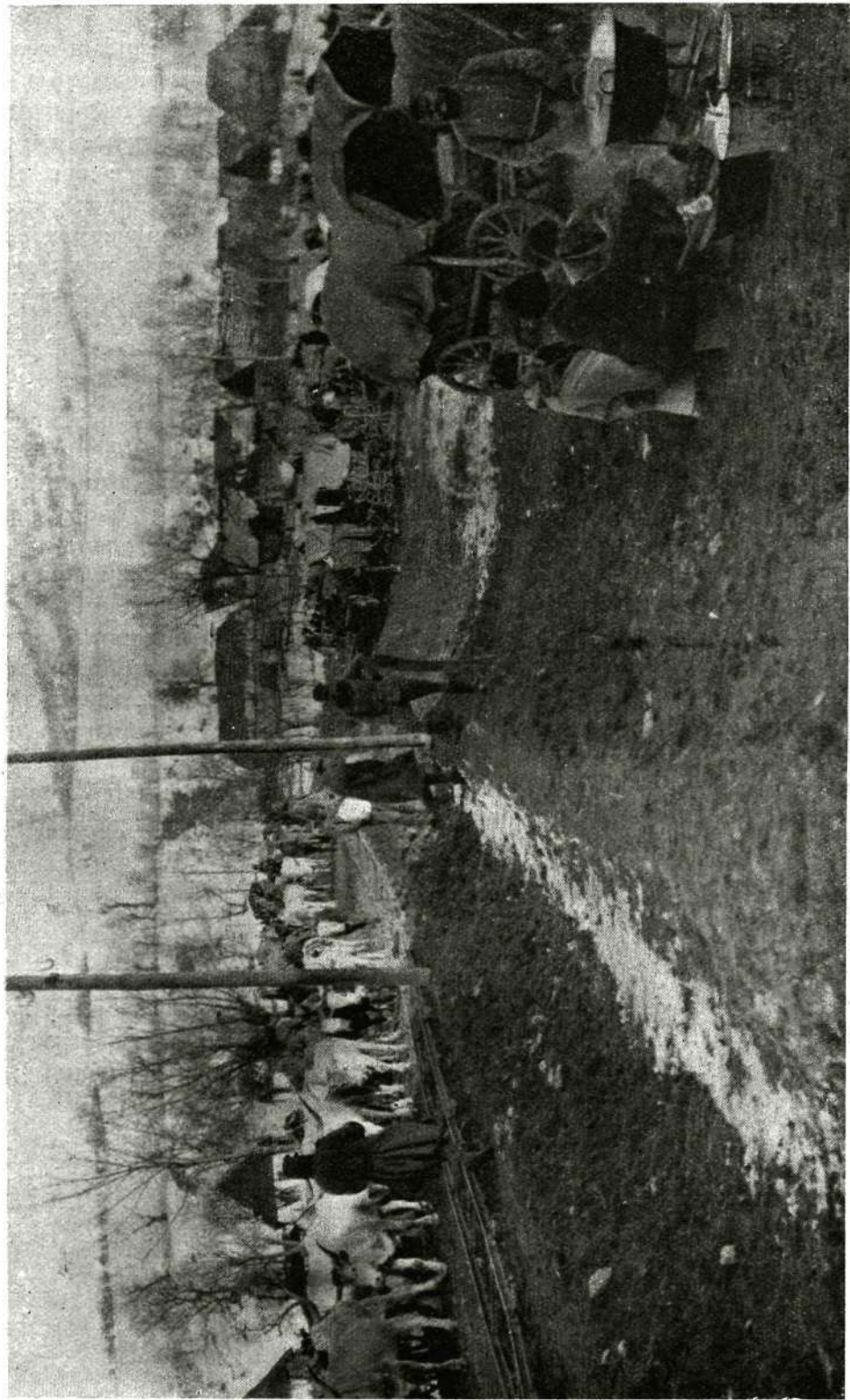
Az U. 4. tengeralattjáró.

AZ ÉV VÉGE A KÁRPÁTOKBAN.

Csaknem két hónap telt el azóta, hogy az oroszokat kivetjük a Kárpátokból. Első kalandjuknak alig volt kéthetes élete; azokat a csapataikat, melyek átjöttek a hegység hágóin és gyalogösvényein, kárpáti védőseregünk először darabokra szaggatta, aztán ízekre tépte és megsemmisítette. Ez a rablókaland nyomtalanul zajlott le, mindössze néhány, kevésszámú falunk őrizte meg kellemetlen emlékét. Jött, mint a nyári eső, erőtllenül és ártalmatlanul, hitünket egy pillanatra sem ingatva meg abban, hogy amíg veretlen serege van a kettős monarchiának, addig erről az oldalról komoly veszedelem nem fenyegeti Magyarországot.

Két hónap elteltével aztán, november második felében a muszka folyam szétágazó erecskéi ismét átszívárogtak a Kárpátok kőláncolatának szűk repedésein, a hágókon, a völgyeken, a rejtett kapaszkodókon s bár a hadihelyzet ekkor lehetővé tette, hogy vendégszereplésük tovább tartson a magyar földön, újabb megjelenésükben már senki sem látta az ország veszedelmét s a háború tanulságain edzett bizodalunk megnyugtatót afelől, hogy csak addig maradnak itt, míg hadvezetőségünk szükségét nem látja kiveretésüknek. Mindnyájan tisztában voltunk vele, hogy ez az újabb muszka invázió csak apró fodrocskája, jelentőség nélkül való hullámgyűrűje annak a nagy viharnak, mely Galiciában s Lengyelországban tombol s hogy korántsem esik sérelem a Kárpátok évszázados, tisztos hírére, ha a felettünk zajló tenger kihányja tajtékját a mi partjainkra is. Megnyugvásunk annál is zavartalanabb volt, mert tudtuk, hogy az orosz betörés nem az ellenség erejének a következése, hanem annak, hogy nyugati Galiciába mentünk vissza, s így tisztán a magunk hadviselő céljainak az érdekében adtuk át a Kárpátok szorosait.

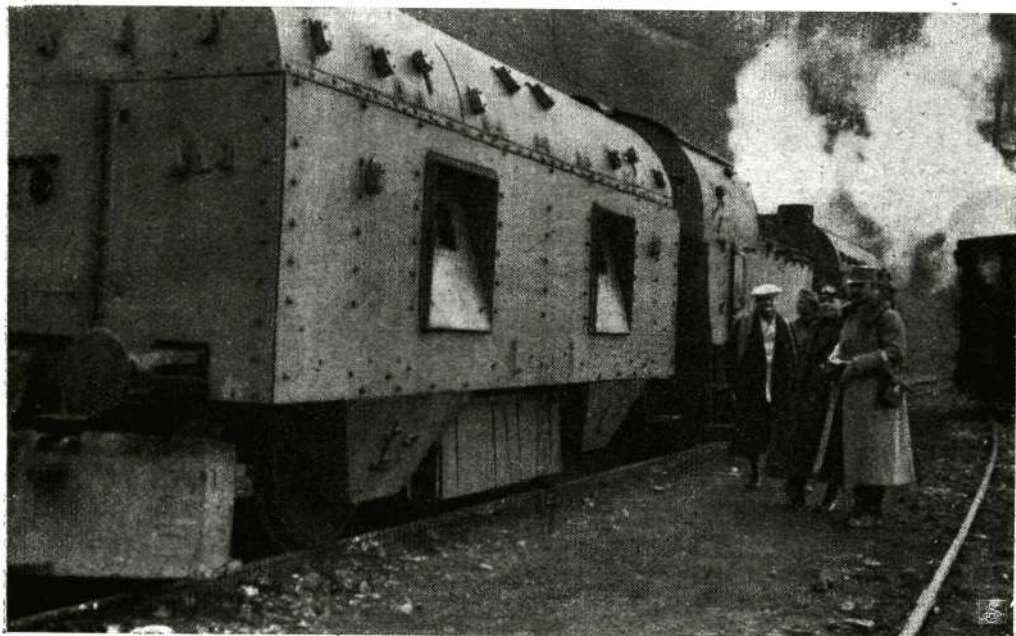
A Kárpátok helytállnak magukért. — Ez a gondolat kezdettől fogva fontos tényezője volt hadvezéreink számításának s ebben nem is csalódtak. Részekre szakadozottan átjöhetett határhegyeinken itt egy ezred, amott egy hadosztály de ez is komoly tűzérés, trén és munició nélkül, mintegy eleve áldozatra szánva, nem a hadviselés, hanem a politikai célok hamis oltárán. Rendeltetésük hát betelt. Bár teljességgel egy-kettőre nem szabadíthattuk föl a megszállott magyar vidékeket, de védő seregeink mind újabb, meg újabb támadó orosz erőket emésztettek föl, elannyira, hogy addig, míg a teljes és végleges kiveretés megtörtént, közben is nem egyszer volt pillanatnyilag ellenség nél-

Pihenő ételmező trén a Kárpátokban. (Kilophot, Wien XIX.)

kül az ország, Ez a harc folytonos hullámmással dúlt a Kárpátokban, hol ezt, hol azt a vármegyét szabadították fel seregeink, azonban a Galiciában elterült muszka tenger mindannyiszor újabb hullámokat vetett át a szorosokon. A végső felszabadulás természetesen csak később következhetett el, akkor, midőn haderőnk zöme megsemmisítette az ellenség nagy offenzíváját s Galiciában elzárta az utat a Kárpátokhoz.

Azok a csatározások tehát, melyek a Kárpátokban folytak, döntő súlyjal nem estek az egész háború mérlegébe, nekünk mégis, bár fájdalmas, de drága emlékeink fűződnek hozzájuk. Mindenekelőtt tudnunk kell, hogy ha nagy orosz seregek nem is jöhettek át hozzánk, viszont a betolakodott ellenségnek mi sem állíhattunk elég erőt az útjába s mivel számos oldalról fenyegetett a veszedelem, kisebbszerű védőseregünknek alkalmanként annyira meg kellett osztania erejét, hogy elejétől végig a legtöbb helyen számbeli kisebbségben voltunk. De mi jelentősége van a számok arányának akkor, mikor a magyar honvéd hazája földjét érzi a talpa alatt, mikor a magyar népfölkelő házi tűzhelyét, családját, serdülő gyermekeit és szülőinek csöndes sirját tudja a háta mögött. A háború félelmetes dühöngésében a kárpáti hadviselés az volt, ami a tisztacsengésű dal a zivatar tombolásában, mennyiségében, súlyában talán elenyésző jelenség, de szép, magasztos, példának örök fényvel ragyogó. Ha valaha, a béke aranyfényben fürdő napjain járjuk majd Sáros dús vidékeit, vagy a haragos Ung mentét, ne feledjük, hogy ez az a föld, melyet szent extázisukban, nem képletesen, de valóban megcsókoltak a magyar katonák, mielőtt egy-egy rohamra mentek,

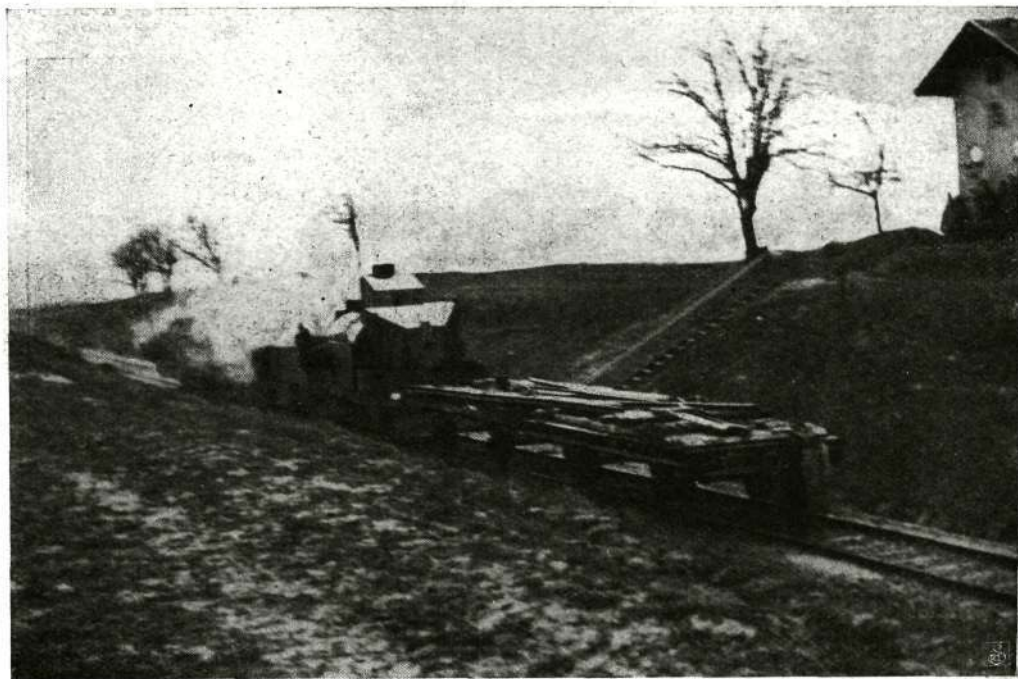

Páncélvonat a Kárpátokban. (Kilophot Wien XIX.)

ezek azok a domboruló sírok, melyekbe nem életüket unva, nem rideg parancsnak engedelmeskedve, de boldogan, a legnagyobb szerűbb kötelesség teljesítésének derűs mosolyával szálltak alá a magyar fiúk. Im, itt intenek felénk a csúcsok és borzasztó meredélyek, melyek mellől nem kívánkoztak haza családos népfölkelőink, míg ellenséges tűz világolt azok tetején, itt éreztek melegt, dacoltak széllel, viharral a legrettentőbb hegyvidéki tél közepette.

. . . A Kárpátok tele! Ragyogóan szép jelenség annak, ki szórakozás végett keresi föl, vagy kényelmes szállók ablakából gyönyörködik szűzi fehérségében, mely szinte szikrákat hány holdas éjeken, — de rettentő veszedelem, ezer pusztulás és a legalattomosabb halál a küzdő katonának, ki e hallgatag és titokteljes hómezőségeken táboroz heteken át, vagy puskáját kezében tartva a fagyos éjszaka óráin át őrködik a Studnica védtelen ormán.

Ha megindul a szél, oly ártatlan lanyhasággal, mint a hizelgő beszéd, percek múlva már hegyes tűket érez ágaskodni bőre alatt a menekülő katona. A dermesztő hideg elfagyasztja lábát, megüli agyát, mind közelebb húzódik szívéhez, eltompítja öntudatát s órák múlva — mondotta egy katonánk — nem tud már egyébről, csak arról a nagy és leküzdhetetlen vágyódásról: hogy kidőljön. elhulljék az út mellé, a hó takarja be vastagon, hagyják, hogy aludjék, aludjék, hagyják, hogy megfagyjon. Ki tudja, hányan vannak, kiknek hős szive dobogása e csábító hópaplan alatt szűnt meg s óh, hányan, kik örök, dicsőséges jelképpen viselik a kárpáti hideg széllel való

Tűzelő páncélvonat a Kárpátokban.

találkozásuk emlékéit. S ez csak a lanyha északi szél. Hát a vihar, mely őrvongva vagdossa a fagyott havat, hát ilyen időben egy-egy meredek hegyhát megmászása, megvívása a Studnicának, mely csupa repedés, meredély és szakadék!

Találhat-e szót az elismerés, meg tud-e méltó cselekedetben nyilatkozni a hála azok iránt, kik itt is állták a helyüket, kik, miközben gyermekeikre gondoltak, itt tűzdelték tele a hegyoldalt örökzöld karácsonyfával, Szilveszter estéjén itt küldték sóhajtásukat az ég felé boldogabb újesztendőért s tűrve testük kínjait, naponta újították meg fogadalmukat, hogy míg szurony, ellenséges golyó, természet szigora le nem veri őket, fázva, dermedt tagokkal is küzdenek ennek a magyar földnek a szabadságáért.

A második kárpáti betörés.

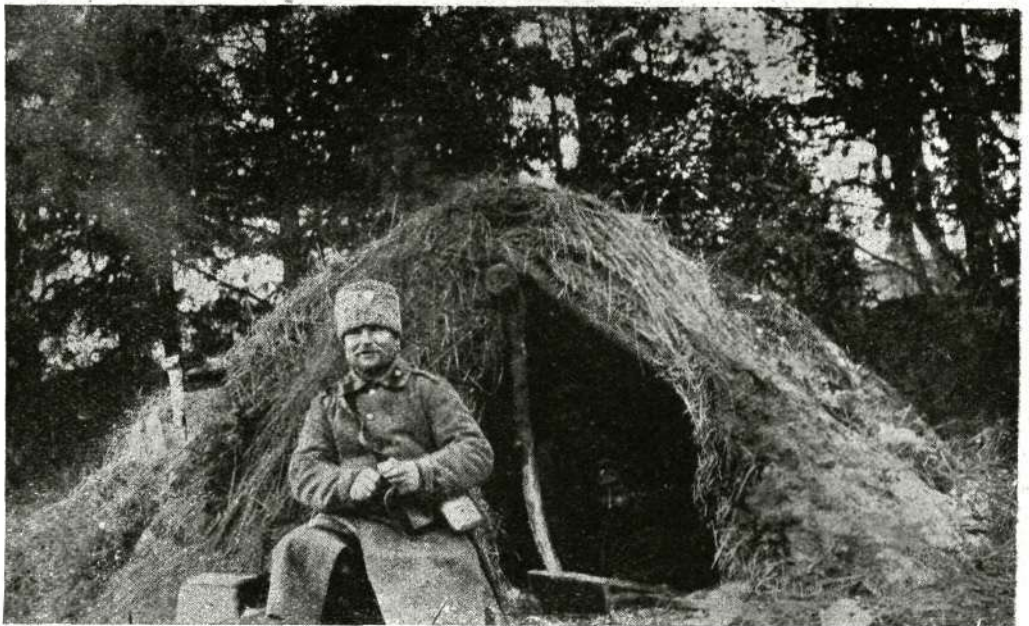
Miután megtörtént csapataink elvonulása Galicia nyugati sarkába, a Kárpátok valamennyi északi átjárója az oroszok kezébe került: *Dukla*, melyen át eljuthattak Sárosba és Zemplénbe, *Uzsok*, mely Ungmegye fölött van, a *Vereckei-szoros*, melyen át Bereget szállhatták meg és végül a *Jablonkai-hágó*, mely Máramarosba nyit utat. Ezeket a szorosokat haladéktalanul meg is szállották az oroszok s már *november 22-én* hivatalosan jelentették, hogy a Kárpátokban ismét harcok vannak.

Az Uzsoki-hágón. (Félegyházy László hadnagy felvétele.)

Egyszerre jöttek valamennyi átjárón s útjukat megkönnyítette a három folyó völgye: a Latorcáé, az Ungé s a Nagyágé s még inkább az, hogy engedték őket jönni. Hogy egyáltalában miért jöttek, az még ma is rejtély. Kezdetben volt ugyanis egy katonai magyarázat forgalomban, amely szerint az oroszok azért akarják a harcok területét Magyarországra is kiszélesíteni, hogy ezzel megnyútsák a mi frontunkat, azonban ez a magyarázat nem soká állhatott meg, mert hiszen az oroszok már az első betörés alkalmával meggyőződhettek róla, hogy komoly, nagy haderővel nem jöhetnek át a Kárpáton. Nem is jöttek másodízben sem, mert mindössze másfél hadtestre tehetjük azt az ellenséges erőt, mely novemberben a négy megye északi szegélyét ellepte s mely könnyű tüzérségen kívül egyebet nem hozott magával, állítólag ezeket az ágyúkat is a vállukon szétszedve hozták át a katonák. Lehet, hogy az orosz hadvezetőségnek nem volt egyéb célja, csupán biztosítani ezeket az átjárókat, hogy erről az oldalról ne érje váratlan támadás.

A meglátogatott magyar vidékekre azonban kevésbé fontos az, hogy mennyien, mint inkább, hogy kik jöttek. Tudniillik túlnyomóan kozákok voltak azok, kiket erre a kalandra az oroszok kiszemeltek, azzal a megokolással, hogy a kozák jobban bírja a hegyvidék szigorú időjárását. Félig vad, pusztításra és kegyetlenkedésre hajlamos emberek, kik ha oly égbekiáltó gazságokat itt nem is követhettek el, mint a milyenekben keleti Poroszországban lették kedvüket, mert seregeink állandóan űzték őket előre-hátra, mégis elég hatásosan működtek ahhoz, hogy igazolják a félelmet, mely jöttüket a békés polgárok körében megelőzte.

Orosz futóárok bejárata. (Egyesült fényképirodák, Amsterdam.)

Magyarországnak azt a keskeny északi csikját melyet zavartalanul meg-megszállottak, így rajzolhatjuk meg: Az orosz sereg mely a Duklai-szoroson át jött be, kettéválva, *Sárosmegyében* megszállott néhány községet, Alsópagyonyt, Zborót s mint legdélibb pontig, eljutott Bártfára. Innen szakadatlanul nyúlt át vonaluk Alsó-Vizközre, Mező-Laborcra, Laborcarévre, innen délnek Bányavölgyre, Sósfüredre és Sztropkóra. Az így körülhatárolt területen természetesen megszállottak minden községet, melyek még sokáig fogják viselni e barátságtalan látogatás nyomait. Zemplénben egészen Homonnáig jöhetett le az ellenség a Ciróka völgyében megszállva Nagypolányt, Cirókaújfalut, Takcsányt, Szinnát s mindazokat a községeket, melyek Homonna felett vannak. *Ungmegyében*, Ungvár felé vivő útjukban a második betörés alkalmával az oroszok voltak Uzsokon, Patakófalun, Fenyvesvölgyön, Malomréten, mint utolsó stáción az Ung szép völgyében s keletre Havasközön. *Beregben*, hová Tucholka felől a Vereckei-szoroson át mentek, megszállották Alsó-Vereckét, Hidegpatakot, Vezérszállást, Szolyvát, Malmost. Ide az oroszok egy része Ungból és Máramarosból jött át a latorcafdői, szarvasházai és zugói völgyeken át. Végül *Máramarosban* éppen csak a határ-szélen volt rövidéletű szereplésük.

Az ellenség sehová sem érkezett váratlanul. A közigazgatási hatóságok a katonai parancsnokságok útján állandóan tájékozva voltak az oroszok mozdulatairól s így módjukban volt, hogy a veszedelemben levő községeket mindig a kellő időben kiürítsék s a lakosságot csak akkor költöztették vissza, mikor csapataink vették ismét birtokukba az illető falvakat.

A Duklai-szorosnál megsebesült katonáink útban a vasúthoz. (Kilophot, Wien XIX.)

Kárpáti seregünk pedig, mely ez időben *Boroevics* Szvetozár parancsnoksága alatt állott és melyben túlnyomó többségben magyar honvédek és népfelkelők s kisebb számban lengyel legionisták voltak, — valahol középütt helyezkedett el a négy megye közén, innen azon a vonalon, melyet fennebb a muszka megszállás határául megjelöltünk. Nyilvánvaló, hogy ezt a megrajzolt szegélyt is csak azért szállhatta meg az ellenség, mert minden egyes ponton az volt a célunk, hogy engedjük jönni az általunk előre elkészített védővonalakig. Ilyen biztos védelmi pontunk volt Sárosban Bártfa, tőle keletre Sztropkó, az Ung völgyében Malomrét és így tovább. Ezzel elértük azt, hogy az ellenséget nem csak kiszorítottuk az országból, hanem minden egyes alkalommal súlyos veszteséget is okoztunk neki.

Harcok a Kárpátokban.

Tudjuk már, hogy a négy megyének mely pontjai azok, ameddig az ellenség harc nélkül előrejöhett. Ezt a felvonulását november huszadikán befejezte s ekkor érintkezésbe jutott a mi seregünkkel, mely nagyobb erejével

Ski-csapatunk a Kárpátokban felderítő útjában oroszokra bukkan és megkezdí a tüzélést.

mindig oda fordult, ahol éppen szükség volt rá. Kötetekre terjedne, ha valamennyi kisebb csatározást sorra vennők. Aki járt e vidékeken, láthatta, hogy e több, mint száz község valamennyije a gránát fájdalmas nyomát őrzi; harctér volt minden falu, megostromolt vár minden hegyhát és kiugró sziklafok. Katonáink mindenütt egyforma elszántsággal verekedtek, azokban a névtelen apró csatározásokban, melyek valamely erdőszélen, vagy egy-egy vízmosás mentén zajlottak le ép úgy, mint a döntő fontosságú bártfai, vagy malomréti harcokban.

Mint említettük, a Duklán át jött orosz sereg egyrészt Bártfáig jutott előre, Zemplémegeye keleti részén pedig Homonnáig. Bártfa környékén voltak heves harcok a *Margonya* és *Raszlavica* között levő területen. Bártfa közvetlen közelében már december 6-án nagyban dörögtek az ágyúk és 8-án a miénk volt Bártfa. Az orosz harcvonal Bártfa-Zabava-Kolossó-Sófalu mentén volt, a mieink Kurina, Résző, Sófalu és Hertnek körül állottak. A harc rettenetesen elkeseredett volt és az oroszok rémítő veszteséget szenvedtek. Az elesett moszkovitákat — írta január elején a bártfai polgármester, — még máig sem tudták mind eltakarítani.

December 8-án — így szól egy haditudósítónk följegyzése — már előryomultunk *Hertnekig*. Itt dolgozott nagy apparátussal egy szanitäckülönítményünk. Sebesültek érkeztek nagyrészt dum-dum golyó-vágta sérüléssel. Odább, a falu mellett tüzérségünk állott az országúton, egy könnyű és egy nehéz üteg, mely már hajnal óta munkában volt. Messzelátóval megfigyelhettük gyalogságunkat, mely tőlünk északra az erdő mellől tört előre nagy

Mozgókonyha szánon a Kárpátokban. (Kilophot, Wien XIX.)

és lelkes tömegben. Mindenütt, erre s amarra láthattunk lazán összefüggő gyalogos vonalakat, melyek hol előre rohantak, hol levágódtak és tüzeltek, miközben más csapatok ismét rohamra mentek. Végre is elérkezett az országúton álló tüzérségünk hathatósabb közbelépésének pillanata. Gyönyörűen dolgozott. Lövedékeit nagy ívben átküldte gyalogsági állásainkon, át az erdőn arra a magaslatra, melyen három, lépcsőzetesen egymás mögött levő árokba az oroszok be voltak ásva. Ez a magaslat választott el bennünket Bártfától. Előbb 2000 méterre kellett tüzelnünk, de csakhamar megnőtt ez a távolság 4900 méterre az oroszok menekülésszerű megszaladása folytán. A lenyugvó nap már az üres orosz állásokat világította meg, melyeket nem védett senki. Egyideig még hallottuk a géppuskák kattogását, lőttük a szaladó orosz gyalogságot, — aztán csönd lett. A bártfai harc véget ért.

A homonnai ütközet.

Sáro: és Zemplén egy időre való, ha nem is teljes felszabadítása a homonnai ütközettel ért véget.

Mint mindenütt, Zemplén határain is csak csekély különítményünk fogadta az ellenséget. Látszólag fölvette a harcot, aztán hirtelen, bravuros ütközet után megfordult és visszavonult délre, arra, merre nagyobb seregünk várta az oroszot. A cselvetés itt is sikerült: az oroszok követték visszavonuló csapatainkat és gyors menetelésben ereszkedtek le a Laborca völgyébe *Homonnáig*.

Homonna főtere.

Itt érte őket az első kellemetlen meglepetés. Az egyik magaslaton felállított és pontosan belőtt tüzérségünk és egy ezredünk állotta útjukat s míg az oroszok minden igyekezete abban merült ki, hogy az előttük levő magaslatokat elfoglalják, addig dél felől elhelyezett erőink *Kiskemence* és *Nagykemence* felől erős oldaltámadást intéztek hadállásaik ellen. Az eredmény megsemmisítő volt: *az orosz sereg három részre szakadt*. Egy részüket, mintegy 2000 embert csapataink valósággal bezártak Homonnába, másik részük északra, *Szinna* és *Takcsány* felé menekült, harmadik részük pedig északnyugatnak tartott.

A Homonnába bezárt oroszokat csapataink irtózatos tűz alá vették. Az oroszok százanként és ezrenként tették le a fegyvert, míg végre Homonnát csapataink teljesen megtisztították az ellenségtől. Akkorra már az orosz sereg többi része messze menekült Homonnától, úgy hogy ide közigazgatásunk és a menekültek nagy része már az útközetet követő reggel visszatért.

A szétszakadt orosz sereg másik részét ezalatt Szinnáig üldöztük, ahol más oldalról intézett újabb támadással találkoztak. A harmadik rész *Sztropkónál* szenvedett súlyos vereséget és ez is a Kárpátok felé vette visszavonulásának útját.

Jellemző csapataink nagy lelkesedésére és támadásuk hevességére, — írja a homonnai harcról egy tudósító, — hogy sehol lövészárkot nem ástak.

Gróf Andrassy Sándor kastélya Homonnán. Az oroszok a kastély mögött állították fel lövegeiket.

Száz, kétszáz métert futva előre, csak a földre vetették magukat és rövid, heves tüzelés után újabb rohamra mentek a mieink. Támadásunk oly heves volt minden egyes esetben, hogy az oroszok szinte tehetetlenül futottak meg vagy adták meg magukat. Így magyarázható meg az a körülmény is, hogy rohamról-rohamra menő csapataink vesztesége oly csekély volt, hogy az ütközetben résztvett katonáink is csodálatosnak mondták.

Egy honvédhadnagy, aki egy magaslatról nézte végig támadásunkat, azt mondotta, hogy az oroszok ellenállása szemmel láthatóan omlott össze és katonáink minden ponton szinte repülve haladtak előre. Az ütközetben különösen honvédeink és honvédtüzéreink tüntették ki magukat mindent elsősorban támadásaikkal. Hogy a betört orosz seregeket váratlan ellenállásunk és ezt követő támadásunk mennyire megbénította és megfélemlítette, jellemzi a következő eset:

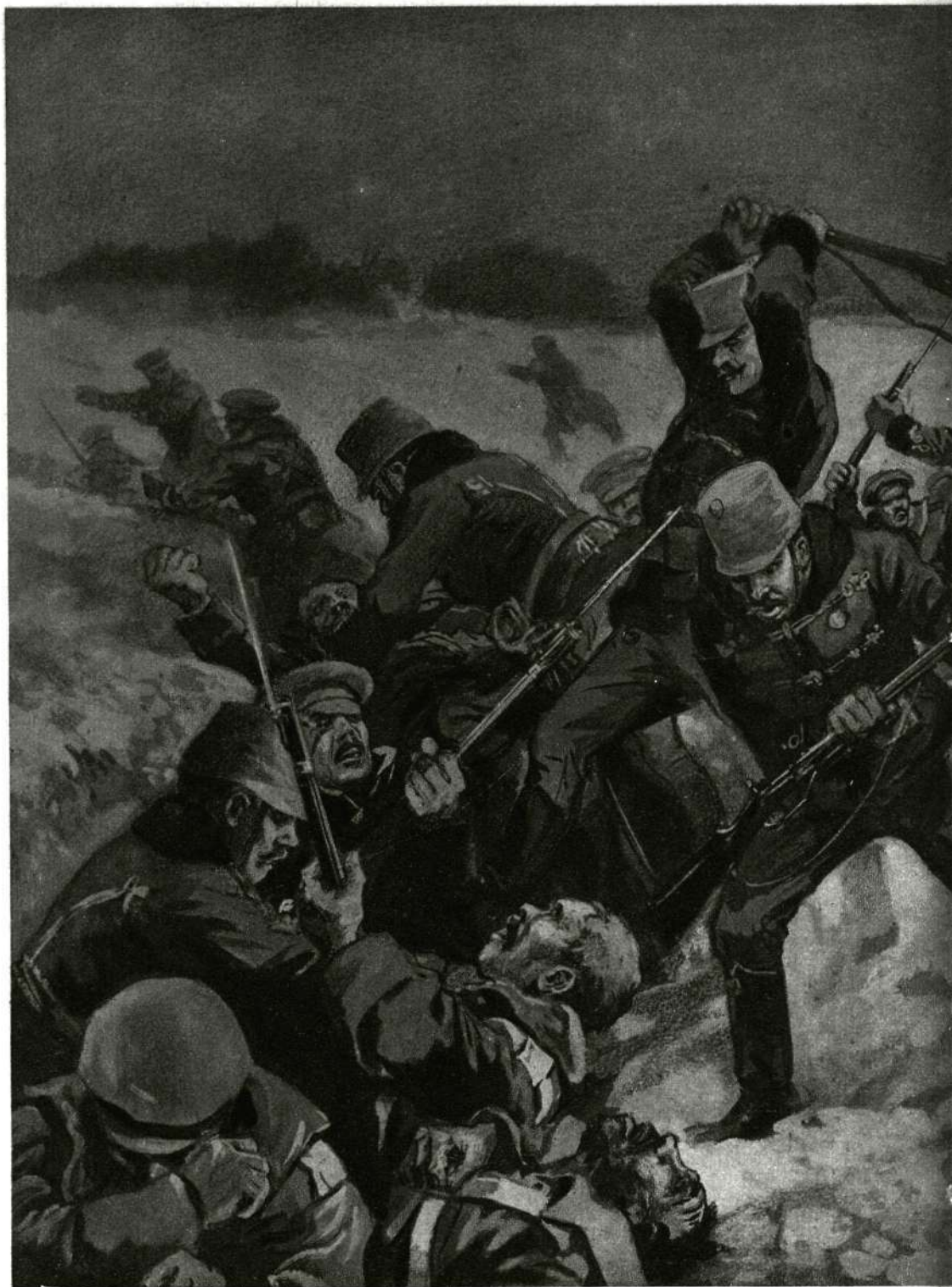
A harcvonaltól oldalt eső helyen az egyik magaslaton ütött tábort egy csapatunk éjszakára. A kiküldött járőrök azt jelentették, hogy a szemben lévő magaslaton nagyobb orosz csapat áll és legkésőbb reggelre támadásra készül. A csapat parancsnoka, egy honvédszázados erre a magaslat egész hosszában végig tábortüzet gyújtatott, hogy tévedésbe ejtse az ellenséget a csapat nagyságára vonatkozólag. Várta azután a támadást, ami azonban nem történt meg. Másnap reggelre az ellenségnek hült helyét találták: *megfutamította tábortüzünk.*

Az Ung völgyében.

Alig van szebb vidéke Felső-Magyarországnak, mint az, melyet az Ung folyó haragos vize öntöz, mely félelmetes harsogással és tajtékot hányva törlik meg a medrében ágaskodó köveken. Szép ez a vidék télen is, mikor vastag ködfelhő üli meg, úgy hogy a kopasz sziklák olyanok, mintha pipálnának. Ezt a változatos és zord hegyei dacára is szelid vidéket lakták meg három ízben az oroszok, ezeket a hegyeket dulták meg a hulló gránátok s ezeket a nyomorúságos rutén falvakat rabolta ki és égette föl a barbár ellenség.

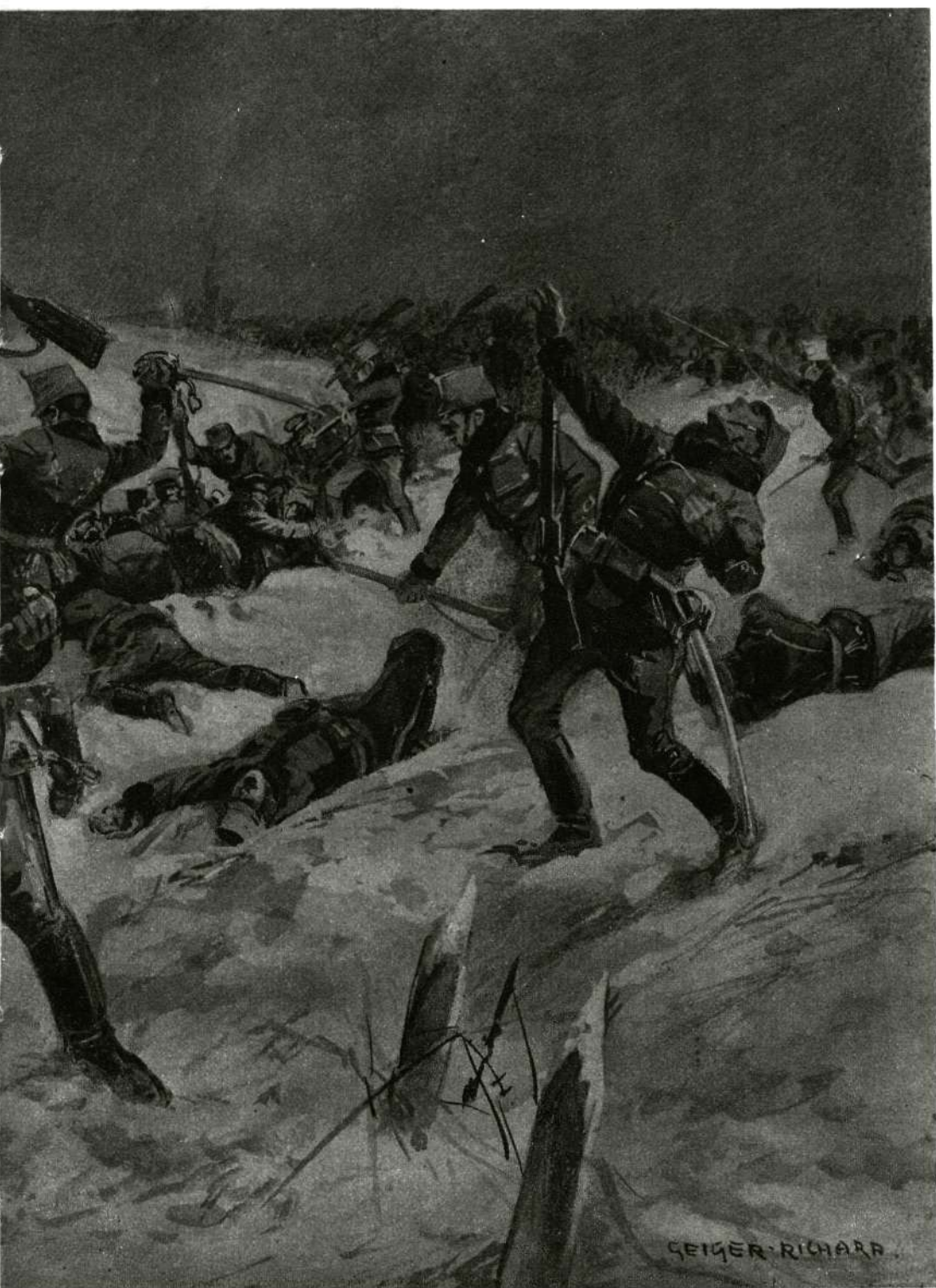
Ungmegyében *Malomrét* község volt az a határ, a meddig az oroszok a mieink beengedték; de mint első ízben, úgy másodszor sem volt soká maradása. Csermák ezredes honvédei már november végén kiverték, a rohamok egész sorával véve meg a Studnica-magaslatot, a Határhegyet, az Uzsoki-hegyet, Fenyvesvölgy, Hajasd, Havasköz községeket. Decemberben aztán újból visszajött az ellenség, míg azonban a másik három megyében csak a határig sikerült visszaszorítani, Csermák ezredes karácsonyra ismét túlverte a határon, sőt túl a galíciai Turkán is. Örök gyásza e felszabadult vidéknek, hogy ebben a harcban, mely Turkánál folyt, elesett maga Csermák is, ki háromszor védte meg az Uzsoki-szorost, úgy állván előtte kivont kardjával, mint élő tilalomfa, elrettentő intelmül a rabló kalandvágnak. Ez a gyönyörű vidék hetekig szenvedte a háború csapásait s még ma is gazdag

Geiger Richárd rajza.

A limanovai h

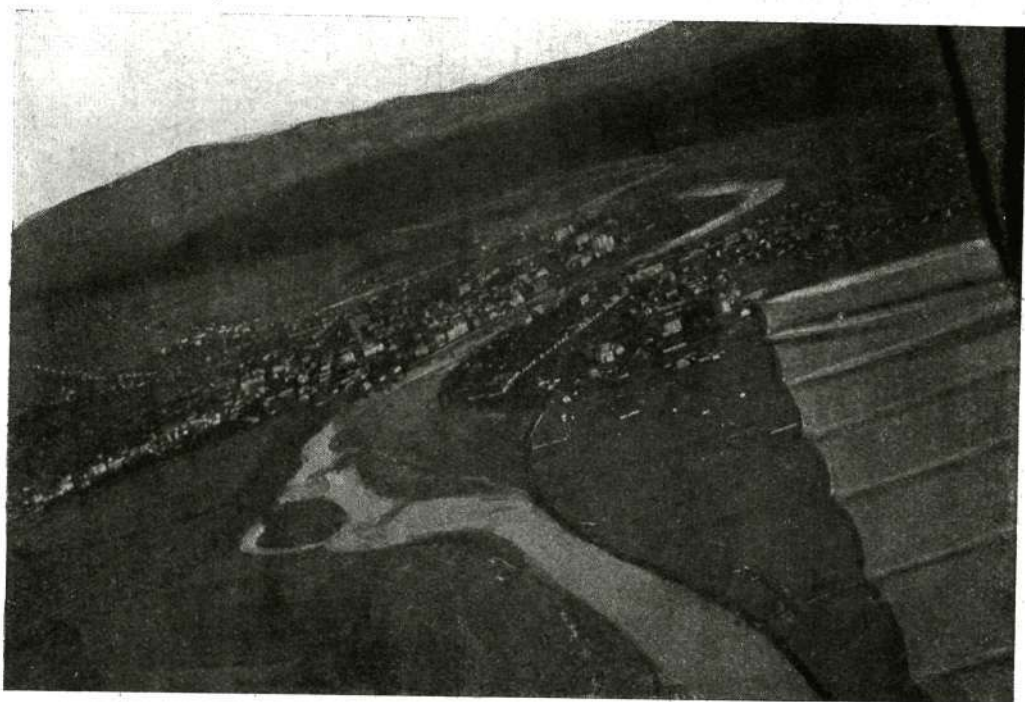
és huszárok.

tárát őrzi az emlékeknek. Fenyvesvölgy közelében még ma is látható az a síremlék, melyet katonáink azokból az orosz shrapnellekből emeltek, melyek számszámra hullottak, anélkül hogy a mieinkben kárt tettek volna.

«Vándor, ne bántsod, — ez a síremlék fölírata, — maradjon az utókornak, céltalan orosz lövések haragos sírja ez.»

— Gyönyörű napok voltak, — beszélte egy fenyvesvölgyi csendőr, — ezekhez foghatót pesti színházakban sem látni. Körös-körül, a meddig csak ellát a szem és föl egész Galiciáig, orosz ezredekkel és magyar honvédekkel volt megrakva minden hegyhát, a hegységnek minden nyerge, csúcsa. És amint a sötétség beálltával szünni kezdett a harc, egyszerre száz, meg száz ponton gyúlt föl a tábori tűz. Nekünk, kik itt alatt jártunk, olyan volt, mintha tűzbe borult volna az ég. A lobogó tűznek ebben a gyűrűjében volt, napokon át Fenyvesvölgy, a lakosság otthonmaradt része nyugodtan végezte dolgát, miközben feje fölött az ágyúlövéseknek szapora raja szántott keresztül. És az volt csak az igazi, ha rohamra mentek a mieink. December 23-án rendelték el az általános rohamot és ekkor húszezer fiatal honvédünk vágott neki az ágyuk szakadatlan dörgése közben valamennyi hegyoldalnak, valamennyi vízmosásnak, szakadéknak, fenyőrengetegnek. Éljenzett, hurrázott valamennyi, ez pedig nagyon visszhangos vidék és úgy tetszett, mintha megindultak volna a hegyek és az erdők is, hogy harsogó éljenzéssel szintén rohamra menjenek a mi honvédeinkkel. Láttuk, mint kúsznak egyre följebb

Ungvár 600 méter magasságból. (Egy osztrák-magyar pilóta-főhadnagy felvétele.)

a mieink, itt visszahanyatlík egy soruk a felülről jövő puskatűz gyilkos esőjében, de máris másik csapat töri át magát az erdőn, a vízmosáson, verekszik a szuronnal, a puská tusával és nem egyszer irtózatos dühében a puszta két kezével is. Pokol volt ez a völgykatlan, de mire az est leszálltával fáradtan elhallgatott az ágyú dörgése, a miénk volt valamennyi hegycsúcs és velük Fenyvesvölgye is...

A Studnica megvétele.

Örökké emlékezetes marad ezekből a harcokból a *Studnica* megvétele.

A *Studnica-hegy*, egyike a legmagasabbaknak a Vihorlátban, északról húzódik délnek, közvetlenül Fenyvesvölgy felett: tehát keletről szegi be az Ung gyönyörű völgyét. A merre ellátunk, mindenütt szakadatlan láncolatai a hegyeknek, melyeknek fejét hó borítja, de valamennyi közül kiválik a *Studnica* elnyúlt, hosszú gerince. Ez egyike a legmagasabbaknak, de a legmeredekebb is. A hatalmas tűlevelű fáknak elvadult rengetege borítja az oldalát, elfödve száz és száz veszedelmét az alámosott talajnak. Ezen a hegy-nyergén ásták be magukat november második felében az oroszok és éjszakai tábori tüzeik ott lobogtak kevés megszakítással december 3-ig.

Harmincnapos volt a harc. A völgykatlan fölött szakadatlanul száguldottak az ágyúgolyók, végigborotválva a fenyőerdőket, sziklacsucokat pattantva ki a helyükből és üszkössé, koldussá téve a kicsiny Fenyvesvölgy

Az ungvölgyi lakosság közt kenyeret és sőt osztanak ki. (Kilophot, Wien XIX.)

községet. Az orosz ágyuk legtöbbje a Studnica háta mögött dolgozott, a hegy magas gerincén küldte át lobogó üdvözetét. De állottak orosz ágyuk a falu északi oldalán, a dombokon is, míg a mieink az oroszoktól nyugatra, halmok és dombok között, az Ung másik partján helyezkedtek el. Az orosz túlerő nyilvánvaló volt, hiszen csak gyalogságból nyolc teljes ezred állott Fenyves-völgy felett.

A mi tüzéségünk számra szintén mögötte volt az oroszoknak, de brilliánsan dolgozott.

Nincsen arra szó, mit művel a magyar honvéd, mikor a talpa alatt a hazai földet érzi, mely védelmére szorul. A negyedik héten lázadott is már a vérük. Látták elesni sok jó bajtársukat, maguk hetekig szenvedték a tartós esőzés leírhatatlan csapását és az orosz tábori tüzek még mindig ott lobogtak éjszakánként a hegyek ormán és a dombok tetején. Végre december 22-én este olyan jelek mutatkoztak, melyek minden jóval biztatták a honvédeket.

Négy óra után már alászállott a téli alkonyat homálya és vele a vastag ungmenti köd is, mely először ott füstöl a hegyek csúcsán, aztán szétterülve

Honvédeink-rohama a Studnicán.

lecsúszik a lejtőkre és a völgykatlanba. Egymásután két nap estéjén, december 22-én és 23-án rohanták meg a köd fátyolába burkoltan honvédeink a Studnicát. Különösen nevezetes és eredményes volt a második roham. *Csermák* ezredes a népfelkelőket lennhagyta a hegy lábánál és megparancsolta, hogy adott jelre csapjanak olyan lármát, éljenezzenek, hurrázzanak, mintha tízannyian lennének. A derék népfelkelők meg is feleltek a parancsnak, hogy csak úgy zúgott bele az erdős vidék és míg így az orosz egy közeledő egész hadtest illuziója rémítette meg, egy századosnak sikerült, hogy két zászlóalj rekrutáival megkerülje a Studnicát és hátulról igyekezzék azt megmászni. Már föl is jutottak a hegyoldal közepéig, kapaszkodva fába, lehajló ágba, mikor az ellenség sáncárkaiból észrevette őket. Irtózatos puskatűz alá fogta a kapaszkodó honvédeket, ezeknek azonban nem volt egy percnyi megállása sem. Most már éljeneztek ezek is, — olyan hangverseny volt itt, mondta egy tiszt, mintha megőrültek volna az erdők, — és egymást támogatva, fába fogózva, megbotolva, fölbukva fagyökereken, nyomultak föl oda, honnan a tűz szakadt rájuk. Az orosz lőtt, míg a mieink a közelébe nem jutottak. De egyszer csak a mi csapatunk ott termett az orosz árkok peremén. A harcok zúgó kiáltása még csak most rengette meg igazán a fenyveserdőt. Az elkeseredésnek, a lebirhatatlan dühnek hihetetlen kitörésével vetette rá magát ez a csapat az ellenségre, vágta, szurta, fojtogatta, volt, aki egymaga befuródott tíz-tizennégy orosz csoportjába és addig forgatta a puskáját, míg egyedül nem maradt. Persze, volt nyomban nagy kelete a fehérkendőnek, az ellenség nagy csoportokban adta meg magát, a többi megriadt szaladásban menekült le a hegyről. A derék népfelkelők még mindig vadul éljeneztek a hegy lábánál, mikor a Studnica már rég a miénk volt.

A következő napon ugyancsak rohammal elfoglaltuk Hátszeget, Háthegyet és karácsony estéjén az uzsoki hegyet. Mire odahaza kigyultak a karácsonyfák apró tűzei, Ungmegey területén nem volt egyetlen szál orosz sem.

Csermák ezredes.

Az uzsoki hős, *Csermák* ezredes neve örökké élni fog a felszabadított vidék hálás emlékezetében. *Csermák* Mihály ezredes, a pécsi katonai iskola volt tanára, a marosvásárhelyi huszonkettes honvédek parancsnoka volt Uzsok védője. Honvéd népfelkelőivel és rekrutáival háromszor verte ki az oroszokat a kárpáti szorosból. Háromszor verte ki az oroszokat; — mily silány, üres beszéd ez! Vajjon fölkelte-e mindannak rettentő és fölséges képzetét, amit e három hadjárat magában rejt? Fölkelte-e azokban is, kik sohasem jártak erre, az esti ködbe borult Studnica-hegy borzalmas szakadékainak, vízmosságainak, túlévelű rengetegeinek látomását, vízióját a hangnak, mit itt az omló sziklatömeg, az ágyú ezerszer viszhangzó dörrenése kelt? Aki nem járt arra, aki nem látta huszárjaink éjszakai táborozását a térdigérő sárban, zuhogó esőben, honvédeinket, amint szakadó golyózápokban hatolnak feljebb, visszahanyatolva, újra támadva a hegy negyvenöt fokos lejtőjén, aki nem hallotta

a pokolnak azt az őrjöngő zenéjét, amit itt a visszhang rendezett, szóval: aki nem látott harcot a Kárpátokban, az nem tudhatja, mit jelent ez a pár szó: Csermák ezredes háromszor verte ki innen az orosz.

Hős volt, páratlan, aki soha, egy percre nem volt lövészároknak lakója, egyszerű, bölcs, nyájas ember volt, akiről a rajongó szeretet hangján szólt az egész felvidék polgári lakossága és nagyszerű katona, ki egy nap alatt halálmegvető hőst faragott a nádudvari kereskedőből, a vásárhelyi ügynökből és valamennyi népfölkelőjéből.

Egy reggelen új népfölkelőket kapott. Csak az imént vagonozták ki őket és nyomban vitték a puska tűzébe. A derék emberek ott guggoltak a lövészárokból és dehogy dugták volna ki csak a fülüket is az árokból. Ekkor az ezredes, ki az orosz ágyuk és puskák tűzében ott sétált az árok peremén, kiemelte onnan a legkövérebb népfölkelőt, karját a magáéba öltötte — és sétálni vitte a tűzesőben. Ott sétálgatott vele vagy tíz percig a lövészárók partján, anélkül hogy csak egyetlen szóval is érintette volna a népfölkelőnek vitézi magatartását. Éppen csak diskurált vele egyszerű, hazai dolgokról:

— Hová való vagy, édes fiam? — kérdezte nyájasan, miközben cigarettát is dugott a szorongó ember vacogó fogai közé.

— Nádudvarra, ezredes úr.

— Mi a foglalkozásod?

— Kereskedő vagyok.

— Kereskedő? Az jó pálya. Bár azt hiszem, a háború nem kedvez nektek, kereskedőknek. Van családod?

— Van, ezredes úr.

— Gyermeked?

— Kettő.

— Hjaja! — sóhajtott az ezredes. Bizony, nehéz tőlük megválni. De hát, ha egyszer muszáj, édes fiam. Az ellenséget csak ki kell verni az országból, éppen a gyermekeink érdekében. Látod, nekem már *negyvennégy szolgálati évem van*, rég nyugalomba mehetnék. De nem tehetem, míg Magyarország földjén ellenség van. Pedig már felül vagyok a hatvanon.

Ütközet-előrs Uzsoknál. (Félegyházy László hadnagy felvétele.)

Egy tüzérkatonára érkezik lélekszakadva:

— Ezredes úrnak jelentem alássan, azt izeni a százados úr, ha Istent ismer, menjen el a golyók útjából.

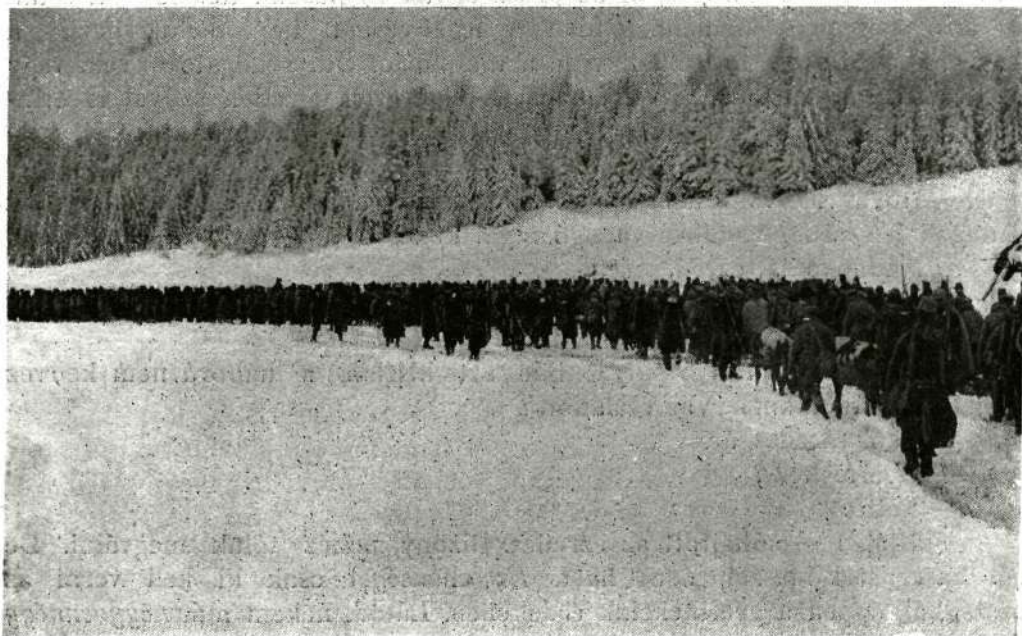
— Mindjárt fiam, — válaszolt az ezredes. — Megyünk is már. Csak ettől a derék embertől akartam megtudni, van-e családja. Hát te mit keresel itt? — fordult az ezredes csodálkozva egy másik népfölkelőhöz, kit csak most vett észre, hogy ott kullog a háta mögött.

— Ezredes úrnak alássan jelentem, — szólt szerényen a népfölkelő, — kibujtam én is az árokból. Gondoltam, nekem sem árt meg.

Ennek a napnak a délutánján háromszor vitte rohamra Csermák ezredes a népfölkelőit.

A jó apa szorongó aggodalmával kimélte a katonái életét. A magáé minden napnak minden órájában kockán forgott. Ott volt mindenütt, maga nézett meg, maga intézett el mindent.

— Ha azt mondta, — beszélt egy kapitány, ki tanuja volt az ezredes halálának is, — menjek, nézzem meg éjnek idején, mi van a hegy lábánál, mire oda értem, már ott találtam őt is. Tudod fiam, — szólt ilyenkor, — több szem löbbet lát. Folytonos akcióban volt, nem volt egyetlen nyugodt perce sem, hajnali 4 órától éjjeli 11-ig. Nála nem beszélhettünk arról, hogy nem félt a haláltól. Egyszerűen nem ismerte a fogalmát. Nyilván nem is akarta sértetlenül hazavinni az egészségét, mert ha nem is teríti le a golyó, egészséges ember többé nem lett volna belőle. Amit ő végzett, azt büntelle-

Turkánál elfogott ötszáz orosz elvonulása.

nül nem végezheti el az ember — hatvan éven fölül. Éppen egy nappal a halála előtt panaszkodott nekem, hogy nagy láza van a kimerültségtől. De meg sem hallgatta a tanácsomat. Már sarkantyúba kapta lovát és elvágta oda, hol legsűrűbben estek a lövések. Isten csodája, hogy a katasztrófa nem előbb érte, hiszen számtalanszor megesett, hogy mikor jól elásva harcoltunk, az egész néptelen csatatéren nem volt más kiemelkedő pont, csak az ő lovas alakja. De egyébként is: állandóan egyedül járt, mint az ujjam, bújt a szakadékokat, az erdőket. Kivételes, ünnepi órái voltak azok, mikor időt szakíthatott magának, hogy elbeszélgesse honvédbakáival, kiket a világ első katonáinak tartott. Dicsérte, vigasztalta, adomákkal tartotta őket.

Október 24-én megrohmozta a negyvenöt fős szögben hajló uzsoki hegyet. Véres harc volt. De a hegy a miénk lett és a magyar föld felszabadult. A rohamban, persze, ott volt az ezredes is. December 22-én elfoglalta Határszegnél a Zolobina magaslatot, 23-án a Határhegyet. A következő napon nekilátott a rettentő Studnicának és karácsony estéjén ismét, ezúttal már másodszer a miénk lett Uzsok.

A halál abban a helyzetben találta, amelyben már eddig is ezerszer megtalálhatta volna. Lóháton ült a leggyilkosabb éjszakai tűz közepette. Valaki elkiáltotta: *Lefeküdni!* E pillanatban az ezredes fölemelte kezét, úgy látszik, mondani akart valamit, de lehanyatlott lováról. A golyó szíven találta.

— Meghalt az uzsoki hős! A fájdalomnak ez a kiáltása repült át a tisztek során és mindenki tudta, hogy Csermák ezredes az, aki meghalt.

Az oroszok által felrobbantott híd Turkán.

Beregben és Máramarosban.

Beregben és Máramarosban is olyan volt az események sorrendje, mint a többi meglátogatott megyében, Ung kivételével, honnan karácsonykor sikerült kiverni pár napra az ellenséget. A két keleti határmegyében is csupán a határszélre szorították vissza az oroszokat, kik aztán még Szilveszterkor is itt állottak.

Máramarosba a havazás elálltával rettentő fáradalmakkal tört be egy kisebb orosz sereg, melynek egy része *Ökörmező* felé tartott, a másik pedig *Toronyánál* állapotodott meg. Az első csapatnak nem volt sok szerencséje, mert abban az órában, hogy szembekerült a mi tüzérségünkkel, elvesztette őt ágyúját. Nagyobb, kétnapos harc fejlődött ki karácsonykor, mely az ellenség teljes vereségével végződött, úgy hogy kénytelen volt menekülésszerűen visszavonulni. A másik orosz sereget, mely Toronyáig igyekezett, *Majdankánál* állítottuk meg s megverve szintén visszakergettük a határra.

Beregbe a Beszkidek hágóin át tört be az ellenség és *Volócig* jutott, megszállva *Kékesfüredet*, *Polenát*, *Osszatelepet*, nyilván azzal a rendelettel, hogy eljusson *Szolyváig*. Csapataink *Szolyva felett* fogadták az oroszokat s december 15-én véres csata után visszavonulásra kényszerítették.

Gránátvető-gépet állásába visznek. (Révész és Biró felvétele.)

Karácsony a Kárpátokban.

Mindezekben a harcokban mintegy 7000 foglyot vesztettek az oroszok. Kétségkívül voltak ütközetei a kettős monarchia hadseregének, de magának a magyar honvédségnek is, melyekben súlyosabb csapást mért az ellenségre, de egy sem, melyben a magyar vitézség elragadóbban, búbájosabban, tűneményesebben mutatkozott volna meg. Ezekből a harcokból írta *haldokolva, vérével* Magyary István csomakőrösi honvéd a feleségének:

— Egy tudat mindig boldogíthat. *Hazámért haltam meg* s így sok könnyet ne hullass, mert hős katonát illik emlékezetben tartani, de nem illik siratni. *Hisz emlék lesz a megmentett a haza*, ahol virág terem és gazdagon terem a buza. A katonát mostan senki ne sirassa. Jöjj el majd, ha csöndes lesz az élet és hazánkban újra virul minden. Egy koszorút elfogadok tőled; hisz felőled álmodtam s úgy haltam meg. *Virág lesz belőtem* s ha majd virágot látsz, jussak az eszedbe . . .

Ugyancsak ezek a harcok készítették *Boroevics* tábornokot, hogy a következő nyilatkozatot tegye:

— *A magyar gazda*, a nemzet gyöngye, kiválóan harcolt. Vitéz, kitartó, az időjárás viszontagságaival és a nélkülözésekkel szemben, majdnem érzéketlen, mindig jókedvű, engedelmes és ragaszkodó, mint

Tűzértségi megfigyelő állomás a Kárpátokban. (Révész és Biró felvétele.)

egy jó gyermek. A magyar gazda örömmel adja oda verejtékének és vérének utolsó cseppjét is.

... Két olyan alkalom, mely csupa öröm és boldogság nálunk, mely családjá körében találja a legszegényebbet is: — a karácsony és Szilveszter estéje 1914-ben a határ havas hegységein találta a magyar nemzet legjobb fiait, űrködve az otthonvalók ünnepeén, a magyar föld ünnepi álmán. De sok család volt a szent estén, mely könnyező szemmel állotta körül az örökzöld karácsonyfát, — de sok sóhaj szállott föl Ung, Bereg, Zemplén, Máramaros fagyott földjén, hogy az ország belsejébe véve útját, megsimogassa, körülölelje azokat, kikért fegyverére támaszkodva most őrt áll az a sok kemény, rettenthetetlen katona.

Karácsony hangulata félénken húzódva meg az ágyúdürgés mögött mint a fűj a pusztító zivatarban, persze, erős marokkal megfogta a magyar társadalom szívét is. Már hónapokkal előbb megindult a gyűjtés országszerte, példátlan eredménnyel. Szegény és gazdag egyképpen adakozott s a hadsegélyző hivatal váci-utcai hatalmas raktára alig tudta befogadni a rengeteg adományt. Volt ezek sorában minden: meleg ruha, élelmiszer, a legmeghatóbban azonban az a dús raktár festett, melyben a falukról érkezett adományokat halmozták fel. Gondos leánykezek még fejpárnákat is himeztek, nem mulasztva el beléjük csusztatni egy-egy jókívánságokkal teli levelet. December közepén indultak meg a teli vonatok északnak az itthonlevők

Gránáttól talált orosz katona. (Egyesült fényképirodák, Amsterdam.)

dús ajándékaival határaink hős védőinek. Sáróstól Máramaros széléig mindenütt lobogtak aztán karácsony estéjén az apró gyertyácskák s habár az ellenség ennek a fehér estének sem kegyelmezett s dörgette haszontalanul ágyúit, fölcsendült mindenütt az ének, buzgón és áhitattal, minél nagyobb áhitattal talán még soha nem imádták az Urat a négy folyó közén.

Ime, néhány sor egy újságíró följegyzéseiből, az Uzsoki szoros karácsonyáról.

Látogatásunk a hadiszálláson véget ért. Elbúcsuzunk a kegyelmestől, a vezérkari főnök utánunk jön, az ajtóig kísér bennünket. Szívesszavú magyar ember. Alig 30 esztendő. És bemegyünk újra az éjszakába. Az úton járőrök haladnak. A paplaktól zeneszó hallszik. Honvédtisztek karácsonyestét ülnek. Hiábavaló minden kérés, szabódás, minket is meginvitálnak. Akaratlan beléesünk a vendégeskedésbe.

Az asztalfőn egy főtörzsorvos ül, mellette jobbról egy autotiszt, balról egy közjegyző, tartalékos huszárhadnagy, aki csak most érkezett az uzsoki viadukt alól, ahol földérintő szolgálaton járt.

— Uzsokig már tisztá az út, — mondja sárosan, ázottan, tépetten és nyomban rárikkantja a klarinét Rákóczi kesergőjét . . .

Éjjeli tízre jár az idő, a tisztí étközben összefoly a zongora hangja a klarinétal. A zongorát a papkisasszony veri, a görög-katolikus pap lánya. És jókedv, vidámság terjeng a levendulaszagú apró, falusi szalonban, amikor új híradás érkezik: *Uzsokból szuronyrohammal kiverjük az ellenséget.*

A tiszték felugrálnak, egymásnak esnek, összeölelkeznek, az egyik könnyezik, a másik kacag, Ungmegye küldöttjei pedig összekulcsolt kézzel, hallgatag áhitattal néznek össze, a papkisasszony elcsukló zokogása beléjajdul a csöndbe. Ungmegyében nincsen már orosz.

A tiszték sietve fölszedelőzködnek. Várják az eligazítást. Eligazítás nincs. Tábori mise van helyette.

Tábori mise az Uzsoki-szorosban.

És a végtelen úton, a merre csak elhaladunk, mindenfelé örömtüzek égnek. Az istenadta karácsonyfákon apró gyertyalángok világítanak. Daloló honvédek üldögélik körül a felpiperézett-fenyűt és lenn, Csontosnál áll a máltai lovagok kórházvonata . . .

A vonat parancsnoka fel-alá sétál az állomáson. Sok volt a szuronyroham alkonyat-tájon. Sebesülteket várnak.

Az állomás előtt orosz foglyok topognak. Négyszázan lehetnek. És mindenütt jó kedv van, énekszó, világosság:

Az Úr Jézus győzelmet, örömet hozott a Kárpátokat védő honvédeknek ajándékol.

Itthon pedig ezalatt a gondtalan gyermekesereg, a hadbavonultak apróságai azokat a szép ajándékokat állták körül, melyeket tengerentuli, amerikai kis pajtásaik küldöttek, azzal a jókivánsággal, hogy a jó Isten halgassa meg a magyar gyermekek hő imádságát.

A MAI HADVISELÉS.

A harctér egészségügye.

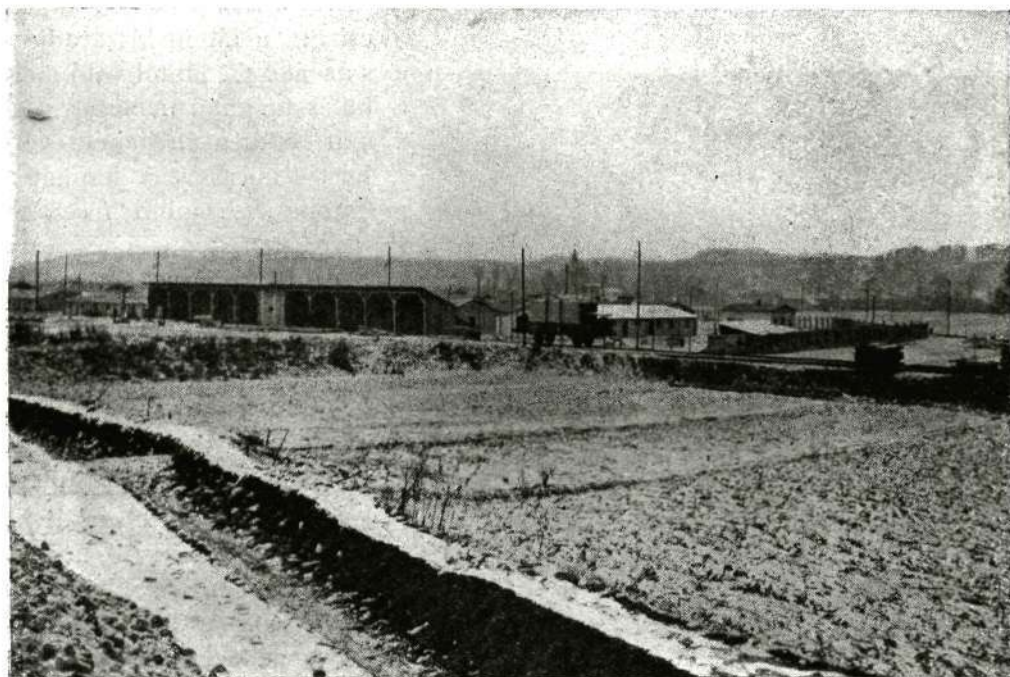
A hadseregeknek talán még az ellenség fegyvereinél is veszedelmesebb, mert alattomos ellensége a betegségek különböző fajtája, melyek közül néhány járványos bajt találóan «hadijárványnak» nevezett el nemcsak a közvélemény, hanem az orvostudomány is. Régente, sőt még újabban is az ellenség nyilainál és golyóinál több áldozatot követeltek e betegségek. Thukydidesnek, az ókor görög történetírójának írásaiból tudjuk, hogy a peloponnézusi háborúban valami pestisféle járvány ezerszámra szedte áldozatait az athéni hadseregben és ma már kétségtelen tény, hogy Napoleonnak a hadseregét a szerencsétlen kimenetelű 1812. évi orosz hadjáratban nem az orosz fegyverek, hanem az időjárás és élelmezés következtében fellépett járványos betegségek semmisítették meg. A legjellemzőbb azonban talán a krimi háború veszteségstatisztikája, amelyben azt olvashatjuk, hogy az oroszok ellen harcoló nyugateurópai szövetségesek 430.000 főnyi hadseregéből 11.000 ember esett el s 58.000 sebesült meg, míg a megbetegedettek száma meghaladta a 160.000 főt, s ez utóbbi kontingensből 70.000 ember halt meg.

Logikus tehát az a feltevés, hogy a modern hadjáratok egyre nagyobb embertömegeivel, ezek arányában nő az óriási hadseregekben a járványok folytán elpusztuló emberek abszolút száma. Hogy az arányszám ennek ellenére még sem lesz kedvezőlenebb, mint régente volt, azt már az 1870/71. évi francia-német háború egészségügyi statisztikája sejtette, bár bizonyosat e tekintetben még ma sem lehet tudni.

Ma, amikor az ántánt hadseregeiben a legkülönbözőbb népfajokból rekrutálódó katonákkal harcolnak a középponti hatalmak, bátran mondhatjuk, hogy nincs a világnak olyan járványos betegsége, melynek a mi hadseregeink is ne volnának kitéve. A kevésbé kulturált népfajok mind-egyikének van valami «házibetegsége», speciálitása, amely e népfaj emberei között otthonos és állandóan dühöng. A hastifusz például és a nyakszirtmerevedés általános elterjedt, de már például a kolera és himlő és különösen a kiütéses tifusz orosz különlegességek, a váltóláz és a pestis a színes csapatok velejárója, az indiai seregtettek pedig ezenkívül egészen exotikus betegségeket hoztak magukkal, aminő egyebek között az Európában egyébként ismeretlen lepra.

Csak természetes ilyen körülmények között, hogy ma a mozgósítás és a mozgósítási előkészületek magukban foglalják a higiénikus harc előkészületeit is, amelyek nemcsak a hadbavonuló hadseregre vonatkoznak, hanem az idehaza maradó békés polgárságra is, amely régebbi hadjáratokban olykor még többet szenvedett a minden nagyobb háborút kísérő óriási járványoktól, mint maguk a küzdő hadseregek. A racionális tudományos harc a járványos betegségek ellen tehát ma a hadviselésnek épp oly fontos része, mint a technika különböző vívmányának egyre fokozottabb felhasználása. A járványok leküzdésében fordulópontot jelentett Koch német professzor fellépése s vele a bakteoriológia előtérbenyomulása. Ez annyit jelent, hogy ma már előzetes, preventív védekezés lehetséges a betegségek egynémelyikével szemben. Így, hogy egyebet ne említsünk, a hadbavonuló katonákat beoltják tifusz, kolera és himlő ellen. Nálunk, mint tudjuk, békében is kötelező himlőoltás van. Az elfogott orosz katonák között azonban számtalan akadt, akit egyetlenegyszer sem oltottak be.

Az igazi és a legnehezebb körülmények között folyó harcot azonban az orvosoknak a harctéren és közvetlenül a harctér mögött lévő területen kell megvívniuk. Addig, amíg és ott, ahol a csapattesteket rendes épületekben és legalább félig-meddig emberi életviszonyok között lehet tartani, addig még csak tűrhetőek az egészségügyi viszonyok, de abban a percben, amint a katona a lövészárkokba kerül, az orvosoknak ugyancsak résen kell lenni

Megfigyelő-állomás Észak-Magyarországon.

és egész találékonyságukat elő kell venni, hogy a drága emberanyag épségét megóvják, s különösen, ha betegség üti fel a fejét, annak terjedését megelőzzék. A lövészárokról már egy ízben megírtuk, hogy az a katonák ötletességének mennyi jelét viseli magán a harcolás szempontjából, szóval merőben katonai szempontból. Azonban a katonáknak heteket, sőt hónapokat kell eltölteniök e lövészárkokban s így elsőrangú fontosságú, hogy azok az egészségügyi követelményeknek is megfeleljenek, s ez már az orvosok gondja. Fontos mindenekelőtt, hogy vízmentessé tegyék e lövészárkokat s a földalatti lakásokat, a «fedezékeket». A lecsapó ellenséges ágyúlövedékek ellen jó a rőzse és a földhányás, azonban az eső és hó ellen már csak a cserép és a víz levezetésére szolgáló esőcsatorna óv meg, amelyet a szomszédos községek-ből «szereznek» össze a katonák. A fedezékek falait pedig úgy tartják szárazon, hogy deszkákkal falazzák azokat.

Legnehezebb kérdés a fekvőhelyek kérdése. Főelv, hogy az emberi test ne érintkezzen közvetlenül a földdel. A legtöbb esetben azonban bizony az ágy nem egyéb, mint egy rakás, földrevetett szalma, amelyet csakhamar lehevernek és amely egy-kettőre nyirkos, rothadt lesz. A lövészárkok s a földalatti lakások padlózatának (ami legtöbbször maga az istenadta föld) tisztántartása is fölötte fontos dolog. Minden lövészárkok külső oldalán egy-két szemetesláda vagy pláne szemeteskosár áll, s a katonáknak azokba kell hajítani minden hulladékot s a szemetesláda tartalmát időnként elégetik. Különös gondja van a doktornak a katonák lábbelijére is.

Nedves időben jóformán lehetetlen, hogy a lábbeli: harisnya, kapca, csizma a lábon kiszáradjon, s az átázott lábtól való meghülés nyomán nemcsak reumát, influenzát, hanem vérhast s más bajt is kaphat a katona s ez mind hosszabb időre harcképtelenné teszi. Ezért külön szárító kunyhókat készíttetnek az orvosok, amelyekbe vaskályhákat állítanak s ott a katona, levetkőzik s bevárja míg teste felmelegszik, ruhaneműi is kiszáradnak. A földalatti lakásokba beállított vaskályha egyébként arra is jó, hogy a katona állandóan forró teát kaphasson és ha meghült, a gyengélkedők számára rezervált, deszkából ideiglenesen összetákoltt ágyba fe-

Koleragyanusak szigorú vesztőzár alatt Észak-Magyarországon (Kilophot, Wien XIX.)

küldve, a kályhán melegített tégladarabokkal és forró vízzel telt palackokkal melegítse didergő testét. A legnagyobb bajokat a vízhiány okozza. A harctéri jelentésekben olvassuk, hogy a katonák egy-egy erősebb összecsapás, különösen roham után gyakran a kerékvágásokban összegyülemlt vízre vetik magukat, hogy az azokban levő vizet szűrőcsöjljék. Ahol nincs kifogástalan forrásvíz, ott az orvosok és a tisztok állandóan nagymennyiségű vizet forraltatnak s azt akár tisztán, akár teával vagy kevés kávéval vegyítve kapja a legénység.

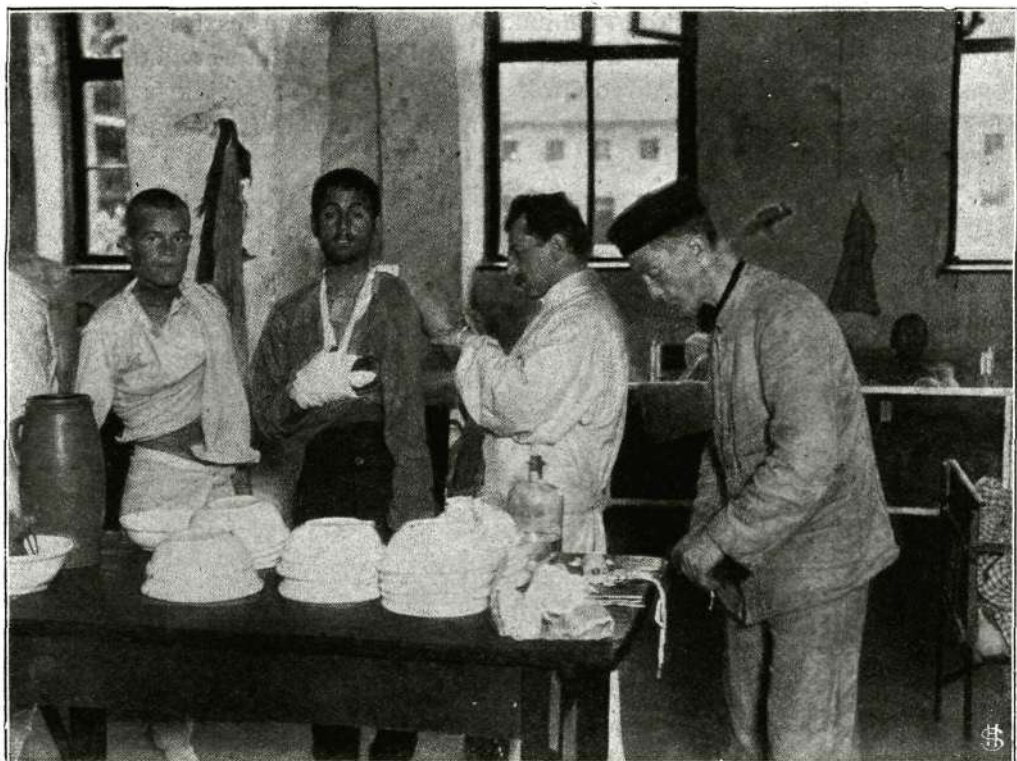
Sehol sem áll meg annyira az az igazság, hogy a tisztaság félegészség, mint éppen a harctéren. A tisztálkodás azonban épp ott ütközik a legnagyobb nehézségekbe, mert naponta oly nagymennyiségű víz egy helyen, amennyi nagyobb csapattestek legénységének tisztálkodására szükséges, a leg-ritkább esetben van.

Az orosz hadseregnek egyik főbetegsége a szennyesség és az orosz katonák által elhagyott lövészárkokban és községekben tanyátűtő katonáink nem is tudnának rendes fürdés nélkül védekezni az orosz piszok ellen, amely már betegségrésztbe menne még akkor is, ha a rovarok nem volnának ezenfelül ragályos betegségek terjesztői. Így bebizonyított tény, hogy a tifusz főterjesztői a legyek, a váltólázé és különösen az orosz speciilitásé, a kiütéses tifuszé az ugyancsak az oroszoknál még békében is hemzsegő férgék, a pestisé pedig a patkányokról szabaduló bolhák. A járványok e terjesztői ellen pedig az egyetlen preventív óvszer a tisztaság. Valamennyi hadseregben a front mögött vannak ma már fürdővonatok is, melyek egyre járnak a frontnak ama részeit ahol vízhiány van és a bennük berendezett fürdőkben egész

Védőoltás a kolera ellen. (Kilophot, Wien XIX.)

retortákon megy keresztül a lövészárkok lakója és természetesen annak könnyebb sebesültjei is. A lövészárkokban mindez nem oldható meg ily tökéletes mértékben, de azért az orvostudomány keze sokkal tovább ér, mintsem gondolnók. A lövészárkokból hátravezető futóárkok végén vannak az első sebesültkötözőhelyek és az egyéb földbevéjált egészségügyi helyiségek. Ezek rendeltetése persze főként a sebesültek ellátása azonban valóságos gyengédkedőszobák is vannak a fedezékekben. A földolog a csak kissé gyanus beteget elkülöníteni, az ilyenek számára tehát még a lövészárkok világában is külön barlangok vannak. Minden járvány legyőzésének kulcsa az «első eset» biztos konstatálása. És itt mutatkozik azután a tábori egészségügyi szolgálat organizációjának tökéletessége. A világháború a bakteriológiát is a szó szoros értelmében «mozgósította», mozgóvá tette s ígylehetséges az, hogy hadseregeink ma az első beoltástól, tehát hazulról kezdve, a hadtápkörleteken és hadseregparancsnokságokon keresztül egészen a front élén levő lövészárkokig bakteriológiai felügyelet alatt állanak. A nyílt terepen s földalatti fedezékekben is bakteriológiai laboratóriumok vannak, ahol azután az egészségügy tábornokai diszponálnak a *láthatatlan ellenséggel* szemben. És bátran elmondhatjuk, hogy hála önfeláldozásuknak és a tudománynak, épp oly győzelmesen mint a hadműveleteket vezető bajtársaik.

Orosz hadi-foglyok beoltása himlő ellen.

A háború humora.

Milyen az angol?

Sok mindent írtak, mondtak már arról, hogy milyen az angol. Most a németek felelevenítik nagy költőjüknek: Heine Henriknek ötletes mondását, hogy milyen az angol. Ez talán a legjellemzőbb.

— Az angol, — mondotta Heine, — ősztvér, gögös és főjellemonása az őnzés. Képes lenne arra, hogy olyan cérnával varrja kabátjára a gombot, amelynek másik végén a földgömb lóg s miután felvarrta a gombot, nyugodtan vágná el a cérnát s egy cseppet sem bántaná, hogy a földgömb az egész emberiséggel együtt a semmiségbe zuhanna.

A robbanó óra.

Egy repülőgéppünkről, amely egy montenegrói faluba látogatott el, leesett egy zsebóra. Egészen a föld színén volt már a gép és így az órának semmi baja sem esett. Vígán ketyegett tovább. Ahogy a gép továbbrepült, montenegrói lakók megtalálták az órát.

— Juj, ne nyúljatok hozzá. Ez valami őrdögmasina. Megöl bennünket.

Kihívták az előjárókat, azok is távolról vizsgálták s reszketett a térdük a félelemtől:

— Ne merjen közeledni senki hozzá. Ől, gyilkol ez.

Kihívták a katonaságot. Azok egész távolról nézegették. A parancsnok kiadta a parancsot:

— Pokolgép ez. Nehogy közeledni merjen hozzá valaki.

Azóta már nem ketyeg, megállott az óra. De még mindig őrzik, nem mer hozzá közeledni senki. Azt hiszik, hogy pokolgép. Ezek a montenegróiak ugyanis még nem láttak — zseborát.

Az angol katona lelkesedése.

Nagyban toboroznak most Angliában. Minden embert megszólítanak, rábeszélnek, hogy legyen katona.

— Szép ember, csapjon föl katonának, — szólít meg egy ifjút egy ily toborzó, — ilyen erős, egészséges ember a hadseregbe való.

— Dehogy csapok fel.

— Hát miért nem?

— A háború elején jelentkeztem, akkor nem találtak alkalmasnak.

— Most beveszik.

— Köszönöm szépen. Akkor állás nélkül voltam, most azonban van foglalkozásom. A hadseregnél 12 shillinget fizetnek, az állásomban 18 shillinget. Nem vagyok hát bolond katonának lenni. Tessék emelni a hadseregnél a munkabéreket, akkor elmegyünk katonának.

Az orosz tisztesség.

Egy magyar főúr beszélte el ezt a történetet az orosz viszonyok jellemzésére:

— Egy orosz herceg vendége voltam. Vadásztunk. Hosszúra nyúlt a cserkészés. Kifogyott a töltényünk.

— De kár, — mondtam szomorúan.

— Mi a kár? — kérdezte a herceg.

— Hogy vége szakad a vadászatnak.

— Miért?

— Mert nincs töltény.

— Az nem baj. A közelben katonai őrség van. Veszünk azoktól.

Elküldtek egy inast pár rubellel és az elhozta az őrség egész patronkészletét.

Csodálkoztam ezen és felháborodva kérdeztem:

— Önöknél a katona még a hadserege töltényeit is eladja?

Az orosz herceg mosolygott:

— Ha kedve tartja, kérem, megveheti az atyuska egész tűzéréségét is, összes ágyúival. Nem is lesz drága. Csak a kellő napot kell eltalálni.

A hadisegély.

Egy asszonyka állít be a külvárosi divatárús boltba és vásárol mindent, ami szép, jó és drága. A boltos tréfásan rászól:

— Ej, ej asszonyka, de jól megy a dolga.

— Dehogy megy, dehogy megy. Nincs nekem szerencsém, az uram nem katona.

— Hát aztán?

— Ezeket a hugom megbízásából neki veszem. Ő szerencsés asszony. Neki van pénze, az ő ura katona, ő hadisegélyt kap.

Jókedvű osztzkodók.
(Pósfay Andor felvétele.)

